

Dagens frågor

En examensfri högskola

Från universitets- och högskoleämbetet har nyligen utsänts på remiss ett utlåtande i frågan om examensbenämningar i grundläggande högskoleutbildning. Som var att vänta från denna myndighet med dess dominerande socialdemokratiska ledning präglas utlåtandet och skrivning omisskännligt av egalitära synpunkter.

Utlåtandet anger flera möjligheter: ett huvudalternativ är en examensfri högskola. Ett annat är en eller flera examensbenämningar. Inom det senare kan man välja antingen att "utveckla en ordning med ett antal olika examensbenämningar, bestämda tex efter utbildningslinjernas sektorstillhörighet, yrkesinriktning och ämnesinnehåll, eller införa en mera generell examensbeteckning som kan passa i hela högskolan oavsett linje, sektor o d och som inte direkt ger information om skilda linjers omfattning, innehåll och inriktning".

I fortsättningen anförs skäl för och emot de olika alternativen. Men ingen behöver misstaga sig på var författaren till utlåtandet har sitt hjärta: skrivningen är tillrättalagd för en examensfri högskola. Det sägs tex: "När det gäller att anställa personer med högskoleutbildning bedömer arbetsgivarna, såvitt avser den sökandes utbildningsbakgrund, mera innehållet i sökandens utbildning än den formella ram inom vilken utbildningen har förvärvats. Examensbenämningar av skilda slag kan därför mera förvilla än vara vägledande för den anställande. En ordning med ett flertal examensbenämningar kräver en omfattande och fortlöpande information från utbildningsmyndigheternas sida för att arbetsgivare och andra berörda skall kunna ha fördel av examensbenämningar i en anställningssituation. För att utom landet dra nytta av en examensbenämning fordras det också att benämningen är välkänd utomlands eller i varje fall lätt att översätta och möjlig att jämföra

med utländska examensbeteckningar."

Den kompromisslösning som föreslås i form av en generell examensbenämning: högskoleexamen, med ty åtföljande officiella översättningar: University degree, Diplôme universitaire resp Hochschuleexamen eller Universitätsexamen erbjuder verkligen ingen utväg. Inom detta begrepp skall ju döljas både tex läkarexamen och utbildning vid konstfackskola. Den föreslagna översättningen "Hochschuleexamen" är direkt löjeväckande. Begreppet "Hochschule" är av annan och lägre valör på tyska än universitet och skulle bli missförstått utomlands. Överhuvudtaget skulle den som med en "högskoleexamen" på fickan hade anledning åberopa den vid internationella kontakter få stort besvär med att förklara vad han enligt gängse internationell måttstock egentligen har för utbildning.

Det bör inte vara någon olägenhet utan tvärtom en fördel som "varudeklaration" och för de internationella kontakternas skull att behålla eller tillskapa examensbenämningar, som anger en i egentlig mening professionell utbildning. I övrigt kan man nöja sig med utbildningsbevis.

Vad examenstitlarna beträffar sägs i utlåtandet: "De egentliga examenstitlarna avskaffades för huvuddelen av universitets- och högskoleutbildningen redan i och med 1969 års utbildningskungörelser. Det kan därför knappast bli fråga om att – vid sidan av eventuella examensbenämningar – officiellt sanktionera ett återinförande av sådana titlar i utbildningsplaner eller i utbildningsbevis. Det får i stället liksom för närvarande vara en angelägenhet antingen för förbund av yrkesverksamma eller liknande samman slutningar att för sina medlemmar upprätthålla vissa titlar eller för enskilda individer att själva antaga examenstitlar (utbildningstitlar)."

Ståndpunkten är lika häpnadsväckande som oroande. 1969 års beslut var ett uppen-

bart missgrepp. Skall allmänheten i längden inte ha något offentligrättsligt skydd mot att fackliga korporationer eller enskilda individer lägger sig till med självvalda examens- titlar? Vad hindrar då en tandsköterska att kalla sig "odontologie magister" eller en person, som gått på några TBV-kurser i juridik, att kalla sig diplomjurist. En sådan titel bör låta bra i annonser om juridisk rådgivning. För att inte tala om vad personer, som arbetar inom medicinens halvvärld, kan ställa till med genom förtroendeväckande men missledande utbildningstitlar.

Varför har vi skydd för t ex advokat titeln? Och varför finns det auktoriserade revisorer?

Bo i fritidshus

Bostadsminister Elvy Olsson har vid tidigare tillfällen framfört bisarra idéer om begränsade avdragsmöjligheter och någon sorts lyxskatt på fritidshus. Tankarna väckte med all rätt skarp reaktion. Framför allt från icke socialistiskt håll poängterades att de styrande inte borde söka motverka fritidsboendet utan tvärtom se det som någonting positivt. Statsrådet tycks, glädjande nog, ha beaktat de kritiska synpunkterna. Direktiven till den utredning hon tillsatt om den framtida fritidsbebyggelsen kan sägas vara tämligen luftigt hållna. Utredarna får alltså ganska fria händer. Det betyder att det kan bli ett bra betänkande – men också ett dåligt. Avgörandet ligger hos ledamöterna.

Fritidsboendet har blivit allt populärare. I dag finns det cirka 600 000 fritidshus. Av dem har 20 000 tillkommit under den senaste femårsperioden. För fler och fler människor framstår det som ett attraktivt alternativ till egna hemmet att ha lägenhet och fritidshus. Varför inte – valfrihet bör råda. Det finns därför all anledning att vara vaksam mot exempelvis sådana tongångar som för en tid sedan avhördades från Statens plan-

verk. I ett remissyttrande rekommenderade verket stor återhållsamhet med privatägd fritidsbebyggelse i betydande delar av landet. Nu har vi dessbättre gott om utrymme. Därför kan vi i väsentlig grad låta medborgarnas egna önskemål få avgöra omfattningen och inriktningen av fritidsboendet. Beskäftig dirigerings från myndigheterna bör hållas kort.

Bostadsministern pekar på möjligheterna att uppföra fritidshus i samband med befintliga jordbruksfastigheter. Det är en utmärkt tanke, som man fö sedan länge varit inne på från moderat håll. Hon vill att jordbrukaren skall få låna för att uppföra ett antal sommarstugor för uthyrning. Gärna det. Men åtskilliga vill uppenbarligen själva äga sitt fritidshus, inte bara för att mark- och fastighetsägandet har månghundraåriga traditioner i vårt land. För många människor blir pysslandet vid sommarstället meningsfullt först om man äger det. Därför bör man även stimulera byggande av enskilt ägda fritidshus i anslutning till jordbruk.

Flera kommuner har bekymmer för att en del ägare av fritidshus börjat använda detta för året-runt-boende. Oskarshamns kommun har tomt åtalat en person för detta. Kommunen vill alltså inte att vederbörande skall få bo i sitt eget hus när han själv önskar. Utredningens direktiv är dock relativt förutsättningslösa på denna punkt. Om en familj bosätter sig permanent i fritidshuset kan den få finna sig i sämre service än vad kommunen tillhandahåller på andra områden. Å andra sidan kan kommunen många gånger tjäna på att fritidsboende förvandlas till permanentboende. Det ger vidgade möjligheter att behålla befintlig kommunal service, och det avlastar trycket på bostadsmarknaden – en lägenhet kan ju bli ledig.

Kollektivistiska tendenser har ofta förekommit i samband med fritidsboendet. De är väl förtjänta att bekämpas.

Vpl-AG

Varje år hör man talas om något som tidigare kallades en värnpliktsriksdag. Nu heter det värnpliktskonferens. En sådan sammanträdde i Örebro fem dagar i mars. När dessa tillställningar började, var de skandalomsusade på olika sätt: en gång hindrades en försvarsstabschef från att vara med, en gång förekom mycket rabalder kring en påstådd "åsiktsregistrering" från försvarsstabens sida. Fortfarande är konferensen en skandal, nämligen i den meningen att den alls kan hållas.

Den är nog förberedd av en arbetsgrupp, som kallar sig vpl-AG och som i tryck ger ut ett konferensprogram. Det innehåller gruppens egna förslag, motioner från värnpliktiga på förbanden och gruppens utlåtanden om dem osv. Gruppen, eller snarare dess majoritet, uppträder helt anonym. Ingenstans i skriften anges vilka de personer är, som står bakom de vidlyftiga och kostsamma förberedelserna. Men om någon har avvikande mening om gruppens förslag, skrivs namnet ut. Med mycket prat om demokrati och medbestämmande, är det dock ganska egendomligt att delegaterna vid konferensen väntas följa direktiven från en anonym ledningsgrupp.

Helt igenom egendomligt är dock inte förfaringssättet, om man granskar det närmare. Gruppen hämtar sina metoder österifrån: en partitopp, som armbågat sig fram, skall styra. Hela arbetsgruppen är otvivelaktigt kommunistisk, men studerar man majoriteter och dissidenter framgår det inte alltid om det är vpk-are eller KFML(r)-are eller troende av andra schatteringar, maoister eller stalinister, som står för skrivningarna.

Detta gäller också åtskilliga motionärer; dock inte alla. En sådan har vågat mena att vaktjänst vid högvakt i Stockholm är lika lärorik som annan vaktjänst. Han avhånas vederbörligen. Andra skriver i ledningens anda och får beröm. En del motioner torde

en stilistiskt skolad person med stor säkerhet kunna utpeka som författade inom arbetsgruppen själv. De undertecknas emellertid av värnpliktiga, vilkas namn och personnummer då publiceras. Gruppen själv bibehåller sin anonymitet.

Flertalet motionärer vill ha bättre betalt, vilket inte är något att säga om. Det vill alla. De kräver också obegränsat antal fria resor och fria telefonsamtal, de vill sjukskriva sig om de vill, de fördömer kompensations-tjänst för förlorad utbildning vid sjukdom, de vill själva avgöra hur utbildningen skall läggas upp. Arbetsgruppen tillstyrker det mesta, dock inte alla tokerier. Den vill faktiskt inte lägga hinder i vägen för viss militärutbildning, snarare tvärtom.

Behandlingen av andra motioner ger förklaring till detta fenomen. Det finns blåögda motionärer, som inte genomskådat tillställningens karaktär. De önskar ökad utbildning på flera vapen, hårdare arbete och bättre resultat. Arbetsgruppen avstyrker bestämt. Ingen "elitarmé" får förekomma, men alla skall ha en genomsnittligt hygglig vapenkänedom. Varför? I detta fall sticker den revolutionära tanke fram, som tex KFLM(r) omhuldar. Vapenutbildning hos de värnpliktiga skall genomföras för att utnyttjas då det nuvarande samhället störts och vapnen vänds mot officerare och myndigheter. En "elitarmé" i samhällets tjänst skulle däremot bli farlig för den revolution, som eftersträvas och som, kan man förmoda, skall ledas av medlemmar av vpl-AG.

Värnpliktskonferensen och vad därtill hör bekostas med skattemedel.

De två skolorna

Vi har i den ekonomiska debatten fått två skolor, som skämtsamt brukar kallas den pessimistiska och den djupt pessimistiska.

Det är inte gott att veta vilken av dem som ser klarast på läget. Möjligen kan man hävda

att under svåra lågkonjunkturer finns det på grund av välkända masspsykologiska reaktioner en allmän tendens att uppfatta läget som mörkare än det är.

Men till och från händer det saker, som kan få var och en, som reflekterar över den svenska ekonomins problematik, att undra om inte det är den djupt pessimistiska skolan, vars bedömningar ligger närmare realiteterna.

Nyligen fick vi en utredning om föräldrautbildning. Naturligtvis, en sådan utbildning behövs i en tid då föräldrauppgiften är så ofantligt mycket svårare och ansvarsfullare än förr. Barnen skall ju uppfostras och anpassas till ett samhälle, vars ekonomiska, sociala och kulturella liv är mycket mer komplicerat än vad som var fallet under tidigare generationer. Eftersom familjen – vad anhängarna av kollektiv barnuppfostran än må säga – fortfarande ger den bästa miljön och är samhällets viktigaste tillgång för barnens sociala anpassning är föräldrautbildningen ingen modenyeck. Den behövs.

Men det är en sak. En annan är utredningens groteska tanke att den skall äga rum på betald arbetstid. Visserligen skall detta underlättas genom försäkringsarrangemang. Men föräldrarnas arbetstid tas ju i alla fall ur produktionen, och sådant har vi inte råd med. Man kan också fråga om landstingen har råd att bära ett system, som när det om några år är fullt utbyggt skulle kosta dem 28 milj kr i nya utgifter årligen. Det är för övrigt ett välkänt faktum att sociala reformer (liksom offentlig byggenskap) med något av en naturlags kraft brukar bli mycket dyrare än vad de välmenande reformatorerna tänkt sig.

I vart fall är det nödvändigt att utredningsförslag av denna typ snabbt tas ner på jorden. Varför kan inte föräldrautbildningen förläggas till fritiden? Så rikligt utmätt fritid, som det svenska folket numera förskaffat sig, borde det inte erbjuda några svår-

igheter. Och är det verkligen nödvändigt att bygga ut vårdapparaten med nya tjänster i den föreslagna storleksordningen?

Givetvis finns det andra möjligheter; vi underskattar alltför ofta vad som kan göras av frivilliga eller deltidsbetalda krafter. Vi har t ex en stor reserv av erfarna hemmafruar, som ofta vet mycket mer om barnuppfostran än unga boklärdade psykologer. Och vi har de frivilliga bildningsorganisationerna, som i detta sammanhang bör kunna utnyttjas.

Är bidragsrätten ensidig?

Det är bolagsstämmodags i den svenska företagsvärlden. Styrelseordföranden och verkställande direktörer står upp och tillkännager i bästa Saltsjöbadsanda, att styrelsen på initiativ av de anställdas representanter har beslutat att inte ge ekonomiska bidrag till politiska partier eller likartade aktiviteter. Företaget står utanför politiken.

Men politiken står inte utanför företaget. Dagligen märker det, hur omedelbart dess väl och ve kan vara avhängigt av politikens göranden och låtanden. (Om någon VD till äventyrs frestas anmärka, att den nuvarande regeringen då är minst lika socialistisk som sin företrädare, då ligger repliken nära till hands: med en starkare ställning skulle den kanske våga mer.) Den största av de anställdas organisationer visar ingen benägenhet att hålla politiken utanför företaget. Gentemot LO:s och dess fackförbunds öppna och oreserverade identifikation med socialdemokratiska partiet svarar företagarna – många av dem – med att proklamera sin neutralitet. Sådan självförnekelse i den kommersiella marknadsföringen skulle leda till konkurs.

Alla företagschefer röstar inte borgerligt, och företagens intressen sammanfaller inte ovillkorligen med något borgerligt partis, invänds det. Stämmer. Men om vi nu i ett

demokratiskt samhälle har en part med stora ekonomiska resurser och oinskränkt vilja att använda dem för att driva sin sak, då fordrar demokratin att också alternativet får en rejäl ekonomisk chans. Lagstiftaren har redan erkänt det med sina bestämmelser om statligt partistöd. Men det förslår inte långt. LO har tagit konsekvensen men gör sitt bästa för att skrämja motparten från att följa exemplet; förmodligen varken avser man att handla odemokratiskt eller inser att man på detta sätt gör det.

Om nu facket känner sig oförhindrat att satsa sina medlemmars pengar på att få sina intressen företrädda i samhällsdebatten, varför skulle inte också företagen få göra det? Hur det mervärde företaget skapar skall fördelas mellan ägare och anställda är (än så länge) en förhandlingsfråga. Vad de anställda gör av sin anpart lägger sig ägarna inte i: varför skulle de anställda ha rätt att lägga sig i vad ägarna gör med sin?

Nu är det bolagsstämmodags. När träder någon styrelse fram med förslag att av vinstmedel till stämmans förfogande efter aktieutdelningen ett visst belopp ställs till verkställande direktörens förfogande för främjande av den fria företagsverksamhetens intressen i samhällsdebatten? Eller när gör en enskild aktieägare det?

Huvudvärk inom svenska kyrkan

"Var fjärde anställd inom svenska kyrkan har under de senaste tolv månaderna haft sömnsvårigheter. Var tredje har känt sig rastlös och 46 procent har känt sig nedstämda, ofta eller ibland". Detta erfar man genom ett meddelande från Kyrkans informationscentral, återgivet i Nya Wermlands Tidningen. Helt riktigt konstaterar tidningen, att ju flera sociologer som utbildas, desto flera undersökningar av det här slaget kommer det att bli.

En tröst för sådana som finner dem en smula, låt oss säga överflödiga är emellertid, att om svenska kyrkan skiljs från staten genom beslut i höst, kommer den här typen av undersökningar snart att upphöra. Kyrkan kommer inte att ha råd att betala dem. Som det påpekas i en ledare i Svensk Tidskrift nr 3 i år har visserligen planerna av den framtida kyrkan tänkt sig att allt som denna nu lägger ner pengar på skall kunna fortsätta oförändrat. Men det blir inte så, får man hoppas. Det är bara en tidsfråga då en ransoneringsmission måste ske – eller då församlingarna kommer att få lida för att kyrkans överbyggnad skall få bestå.

Nyligen flyttade kyrkans "utrikesdepartement" in i ett nybyggt Kyrkans hus i Uppsala. Enligt en uppgift gällde det 125 personer. Siffran på de anställda är kanske i och för sig inte så hög. Många av dem har ett meningsfullt arbete – de som arbetar inom missionen eller som representerar de svenska utlandsförsamlingarna eller sjömanspräster, för att nämna några exempel. Andra tillhör den kategori som deltar i konferenser. Sysselsättningen med Kyrkans världsråd kunde med fördel skäras ner, också detta ett exempel. I varje fall är det uppenbart, att vad en svensk statskyrkoorganisation anser sig ha råd med kan ingen fordra av ett reducerat svenskt trossamfund, som bara representerar sig självt.

Beträffande dem som lider av huvudvärk eller av allmän nedstämdhet kan deras besvär ha flera orsaker. Antingen har de för mycket att göra, och då måste deras verksamhetsområden krympas, eftersom det vore oansvarigt att nyanställa personal annat än för sådana uppgifter, som man med säkerhet vet kommer att betyda något för framtiden, dvs uppgifter på församlingsplanet. Dessa må gärna utvidgas där det behövs, ty där har kyrkan sin mening. Eller också kan dessa plågade anställda rekommenderas att begrunda historien om den

amerikanske missionär, som led av ständig migrän. Han tillfångatogs av japanerna under kriget och fortsatte sin kristna verksamhet i fånglägren, men trots de hårda villkoren för att överleva slapp han migränen. Kriget tog slut, han befriades och återgick till sitt förra arbetsfält, och till migränen. Det bör inte kräva allt för stora psykologiska kunskaper för att reda ut vad detta kan ha berott på, och den som inte själv kan förklara saken, hänvisas till kyrkliga psykologer och sociologer.

gången att finnas i framtiden? Det ser inte så ut. Vid Ingenjörsvetenskapsakademiens konferens för någon tid sedan om bl a detta problem presenterades skrämmande siffror.

I skolan flyr man sålunda från N-linjen i gymnasiet. Sedan 1970 har eleverna där sjunkit från 11 000 till 6 000. Samma tendens råder vid universitetens naturvetenskapliga fakulteter. Följande tabell säger vad det är fråga om:

Antal nyinskrivna studerande:

	Matematik	Fysik	Kemi
1969-70	4 000	1 000	1 000
1975-76	1 000	100	800

Till detta kommer den kvalitativt svagare rekryteringen. Den avspeglar sig i examenssiffrorna. År 1963 tog 65 % av de då nyinskrivna eleverna vid Tekniska högskolan i Stockholm examen inom 5,5 år. För 1967 års nyinskrivna var motsvarande siffra 55 % och av dem som började 1971 tog endast 35 % examen inom 5,5 år.

Vid de tekniska högskolorna klagar lärarna – liksom lärarna vid universiteten – över att de nyinskrivna oftast är svaga i matematik ("de kan inte räkna"), att deras svenska språkfärdighet är dålig och att deras kunskaper i utländska språk är hopplöst otillräckliga för en utbildning på en internationellt konkurrenskraftig nivå. Sammanfattande sagt – på grund av skolans och gymnasiet eländiga utbildningsresultat är det till stor del ett klientel mer lämpat för folkhögskola än för akademisk utbildning som strömmar till universitet och högskolor. För de naturvetenskapliga och teknologiska utbildningslinjerna blir detta omedelbart påtagligt på ett annat sätt än vid t ex lärar-, samhällsvetar- och juristutbildning, där de försämrade utbildningsresultaten inte märks lika snabbt.

Frågan blir onekligen: Hur skall vi på denna bas kunna åstadkomma vårt svenska innovationsunder?

Teknikerkrisen

Snart sagt alla politiker och ekonomer talar i dag om nödvändigheten för Sverige att satsa på innovationer. Tanken är att vi skall exportera oss ur vårt ekonomiska underläge genom en intensiv satsning på naturvetenskaplig och teknisk forskning. Därigenom skall Sverige återta sin ställning som ett av de ledande länderna i världen när det gäller produktion av nya högkvalificerade teknologiska produkter.

Detta låter mycket bra och är förvisso en möjlighet för oss att reparera landets dåliga affärer. Två reservationer anmäler sig emellertid omedelbart: för det första måste det vara lönsamt att exploatera innovationerna här i landet – annars blir det något annat land, som får förmånen att göra det. För det andra kommer en sådan ansträngning att kräva tid innan de förhoppningsvis gynnsamma ekonomiska resultaten visar sig – en tid att räkna inte i ett eller två år utan i tio till femton.

Efter någon begrundan inställer sig också en tredje reservation. Den högteknologiska satsningen kräver en riklig tillgång på begåvade (och förstklassigt utbildade) naturvetenskapare och tekniker. Kommer den till-

Föraktet för de professionella

När Aktiespararnas Riksförbund höll sitt årsmöte i början av april framträdde professor Assar Lindbeck (s) med en avhyvling av SAP-LO-förslaget till löntagarfonder. Hans kritik väckte stormande bifall på mötet och gav genljud över hela landet.

Han sade mycket annat klokt också. Bl a varnade han för den allt starkare negativa inställningen till professionella yrkesmän inom näringsliv, förvaltning och utbildning.

Ingen som följt med offentlig debatt har heller kunnat undgå att märka tendensen att skjuta åt sidan de för sina yrkesuppgifter professionellt skolade till förmån för amatörer eller "tyckare" med de rätta värderingarna. Exempelen är så många att det snarast är svårt att välja i raden av flagranta fall.

Men låt oss minnas Stålverk 80 och de 100-tals miljoner, som kastades bort på projekteringskostnader och förberedelser för ett ur både samhällsekonomisk och företagsekonomisk synpunkt vanvetligt projekt. Det hjälpte inte att ekonomer och industrimän med långvarig erfarenhet av stålbranschen redan från början varnade. Den grupp socialdemokratiska sk näringspolitiker, som lanserat idén, drev den mot allt förnuft och alla fakta. Till på köpet vilseleddes riksdagen. De verkliga fackmännen ur ekonomisk vetenskap och ur industrin förhånades, där de inte rentav beskylldes för reaktionärt och

asocialt synsätt på Norrbotten och dess befolkning, som så väl behövde hjälp. Till sist kunde man inte komma ifrån den kalla ekonomiska verkligheten och Stålverk 80-projektet skrinlades. Detta hindrar dock inte att samma socialdemokratiska junta med en slags förblindad envishet gång på gång förklarar att bara det blir en socialdemokratisk regering igen skall minsann Norrbotten räddas genom Stålverk 80.

Ett annat område där de professionella satts på undantag är utbildningspolitiken. Under den socialdemokratiska regeringens tid fick lärarna ideligen höra att det var deras fel att den nya given inom skolan fungerade så illa. Deras varningar, protester och sakliga argument tog man inte hänsyn till.

Detsamma har varit fallet inom högskoleområdet. År efter år kämpade universitetens lärare och forskare för att få politiker och vänstertroende universitetsadministratörer att förstå deras argument. Men det hjälpte nästan aldrig. Vad en socialdemokratisk utbildningspolitiker bestämt eller en rättrogen avdelningsdirektör hittat på skulle genomföras. Argumenten från erfarenhet och yrkeskunskap kastades – förmodligen ofta olästa – i papperskorgen.

Låt oss hoppas att Assar Lindbecks varningsord blir en tankeställare också för regeringen.